

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش های سیاسی

نگاهی به سال تحصیلی جدید دانشگاه ها و مشکلات آموزشی دانشجویان

توسعه آموزش مجازی به عنوان مکمل آموزش حضوری و لزوم راه اندازی بستر آموزشی بر خط ملی

مصاحبه با:

دکتر حسن مجیدی، عضو هیئت علمی و مدیر کل آموزش و تحصیلات تکمیلی دانشگاه امام صادق (ع)

پروژه
تحریک
معاونت سیاسی
صدا و سیما

فرآورده های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش های زیر قابل دسترس است:

– وب سایت خبرگزاری صداوسیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: مریم بیگ پور

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۲	*مقدمه .....
۲	*نتایج مطالعات در خصوص تاثیر کرونا بر آموزش دانشگاه ها .....
۳	*اهداف آموزش مجازی .....
۳	*مزایای آموزش مجازی .....
۴	*چالش های اصلی آموزش مجازی از نگاه دانشگاه ها، اساتید و دانشجویان .....
۵	*بازگشایی دانشگاه ها برای بیش از ۳ میلیون دانشجو(حضور یا مجازی؟) .....
۶	*کاهش مشکلات دانشجویان در آموزش مجازی با راه اندازی بستر آموزشی بر خط ملی .....
۶	*راهبردهای توسعه آموزش مجازی .....
۷	*کلام آخر .....

اسفندماه سال ۹۸ بود که نظام آموزش عالی کشور، برای به حداقل رساندن آسیب‌های ناشی از تعطیلی آموزش حضوری، آموزش الکترونیک را در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، جایگزین کرد. با این تصمیم تمامی نهادهای آموزشی، تعطیل و کارکنان این حوزه به صورت شیفت‌بندی در محل کار خود حاضر شدند. اما آنچه حائز اهمیت است، اینکه نمی‌توان دست از آموزش و پژوهش برداشت و منتظر ماند تا وضعیت به حالت عادی بازگردد. در این شرایط دانشگاه‌ها ناچار به استفاده از روش‌های آموزش مجازی و سامانه‌های آموزشی غیربومی شدند. با توجه به ناگهانی بودن این تغییر رویه و این حد از توجه به آموزش‌های غیرحضوری، دانشگاه‌ها با چالش‌هایی مواجه شدند که ابهامات و انتقاداتی را از سوی برخی استادان و دانشجویان به دنبال داشته است؛ اما با در نظر گرفتن ظرفیت‌ها و برخی مزیت‌های این شیوه آموزشی، دیر یا زود باید به سمت آموزش مجازی حرکت می‌کردیم. شاید پاندمی کرونا، این فصل جدید را پیش روی همگان باز کرد تا با شناخت نقاط ضعف و قوت، بهتر در این مسیر گام برداشت. این روش به تنهایی نمی‌تواند به‌عنوان یک استراتژی آموزشی بلند مدت، جایگزین نظام حضوری شود، اما می‌تواند نقش مکمل آن را داشته باشد. به نظر می‌رسد آینده آموزش عالی دیگر بدون بهره‌گیری از آموزش مجازی امکان‌پذیر نیست. هم‌اکنون ادبیات تحقیق در این حوزه شکل گرفته و کرونا نقش تسریع‌کننده را برعهده داشته است؛ بنابراین لازم است مسئولان آموزش عالی و رؤسای دانشگاه‌ها با استفاده از تجربه فعلی، ضمن بررسی دقیق مزایای این روش، امکانات و بودجه‌های بیشتری برای تقویت زیرساخت‌های آموزش مجازی و نظارت‌های جدی و موثرتر بر این شیوه در نظر بگیرند، تا خدشه‌ای به کیفیت آموزش و عدالت آموزشی وارد نشود؛ چرا که هم‌اکنون کشورمان به واسطه تلاش دانشگاهیان، در منطقه رتبه اول رشد علمی را در اختیار دارد و باید این مسیر را برای فتح قله‌های علمی جهان با سرعت بیشتری طی کند.

*نتایج مطالعات در مورد تاثیر کرونا بر آموزش دانشگاه‌ها

تحقیقات جهانی نشان می‌دهد در مناطقی که دسترسی به اینترنت و امکانات وجود دارد، آموزش مجازی در برخی رشته‌ها و دروس بسیار موثرتر از آموزش حضوری است و دانشجویان بین ۲۵ تا ۶۰ درصد، منابع بیشتری جمع‌آوری می‌کنند. در صورتی که برای کلاس حضوری فقط ۸ تا ۱۰ درصد منابع را جمع می‌کنند. دانشجویان در آموزش مجازی، ۴۰ تا ۶۰ درصد وقت بیشتری نسبت به کلاس حضوری در اختیار دارند و می‌توانند با توجه به وقت خود مفاهیم درسی را انتخاب، چشم-پوشی و یا مطالعه مجدد کنند. با وجود این، میزان تاثیر، بستگی به زیرساخت و محیط فراهم شده برای آموزش دارد. همچنین ۶۴ درصد دانشگاه‌ها اعلام کردند که همکاری‌های بین دانشگاهی تحت تاثیر کرونا قرار گرفته است. نصف این جمعیت، تضعیف همکاری‌ها را اعلام کرده و ۱۸ درصد آن را باعث تقویت همکاری‌ها دانسته‌اند. ۳۱ درصد نیز معتقدند که فرصت‌های جدیدی در این حوزه ایجاد شده است. براساس بررسی‌ها، بیشترین نگرش منفی در آسیا وجود دارد.^۱

۱. پیش‌بینی مشکلات آموزشی در ترم جدید، خبرگزاری مهر، ۹۹/۳/۲۶

*اهداف آموزش مجازی^۱

کاهش بعد زمانی و مکانی

کاهش هزینه‌های آموزشی

جبران خلاء کلاس‌های حضوری

آموزش مطلوب‌تر نرم‌افزار آموزش مجازی دانشکده در مقایسه با سایر پیام‌رسان‌های مجازی

*مزایای آموزش مجازی^۲

۱. برگرفته از:

-فرخی، میثم (۱۴۰۰)، بررسی ارزیابی دانشجویان دانشگاه‌های غیرانتفاعی نسبت به آموزش مجازی در دوران کرونا: مورد مطالعه دانشکده رفاه تهران، فصلنامه علمی دین و ارتباطات، بهار و تابستان.

-رستگاریپور، حسن و گرجی زاده، سحر (۱۳۹۱)، ارزیابی کارآمدی دوره‌های یادگیری الکترونیکی دانشگاه تربیت مدرس از دیدگاه کاربران، فصلنامه فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی، سال دوم شماره سوم بهار، ص ۵-۳۰

-Farajollahi M, Najafi H, Nosrati K, Mansoori H, Sadat Fatemi M. (2013)

۲. براساس:

-مصاحبه پژوهشگر خبر معاونت سیاسی با دکتر حسن مجیدی، عضو هیات علمی و مدیر کل آموزش و تحصیلات تکمیلی دانشگاه امام صادق (ع)

- پیش بینی مشکلات آموزشی در ترم جدید، خبرگزاری مهر، ۹۹/۳/۲۶

-چالش‌های آموزش مجازی از نگاه اساتید دانشگاه، ایسنا، ۹۹/۹/۲۵

* چالش های اصلی آموزش مجازی از نگاه دانشگاه ها، استادان و دانشجویان^۱

چالش های آموزش مجازی از نگاه دانشگاه ها
➤ نبود یا کمبود زیرساخت ها، مجوزها و امکانات آموزش الکترونیکی
➤ دسترسی نداشتن به مواد آموزشی
➤ آماده سازی ذهنی مدیران، استادان و دانشجویان
➤ حذف برخی اساتید مجرب به دلیل آشنا نبودن آنها با فضای آموزش مجازی
➤ تصمیم گیری در مورد مشکلات آموزشی دانشجویان مانند حذف ترم و درس
➤ برگزاری کلاس های عملی، آزمون ها و ارزشیابی نهایی
➤ دفاعیه ها و چگونگی انجام رساله و پایان نامه ها
➤ بازگشایی خوابگاه ها
➤ شهریه دانشجویان
➤ نبود سامانه های آموزشی بومی
➤ بی عدالتی آموزشی از جهت سخت افزار و نرم افزار
➤ اخذ مدرک بدون شایستگی و سنجش درست
➤ کاهش کمی و کیفی پروژه های پژوهش محور

معاونت سامی

چالش های آموزش مجازی از نگاه استادان
➤ مشکلات ساختاری مربوط به پهنای اینترنت در کشور
➤ افت کیفیت آموزش (به دلیل مشخص نبودن میزان هوشیاری، تمرکز، آمادگی و یا سروصدا در محیط دانشجو)
➤ نبود ارتباط تصویری دو طرفه در آموزش مجازی
➤ ضعف سرورها و نبود ظرفیت حجم زیاد کاربر
➤ تنبلی و سستی دانشجویان برای شرکت در جلسات و سخنرانی ها
➤ تنزل شدید در کیفیت آزمون ها و سنجش ها
➤ لطمه شدید به آموزش های مهارتی
➤ پراکندگی روش های آموزش
➤ شکل نگرفتن دیالوگ، ارتباطات موثر و رقابت آموزشی
➤ نبود ابزارهای موثر برای به کارگیری حواس بیشتر و ارتباط بهتر
➤ ضربه اساسی به تربیت روحی و اخلاقی و آسیب های پرورش نیافتگی دانشجو
➤ حذف ساعت تربیت بدنی و آسیب های جسمی، روحی و حتی هوش هیجانی دانشجویان
➤ نبود نظارت کافی در برگزاری باکیفیت کلاس های درس در سامانه های آموزش مجازی
➤ قطع و وصل های مکرر کلاس درس عاملی برای از بین رفتن حواس دانشجویان و تمرکز استاد
➤ مشکلات در شکل دهی مجدد کلاس با وصل مجدد اینترنت
➤ مشارکت دانشجویان، بسیار پایین تر از آموزش حضوری
➤ استفاده نشدن از ظرفیت های زبان بدن در آموزش
➤ آسیب پذیری برنامه های پژوهشی به دلیل محدودیت تعامل بین دانشجو، استاد راهنما و فضای پژوهشی

^۱. مصاحبه پژوهشگر خبر معاونت سیاسی با دکتر حسن مجیدی، عضو هیات علمی و مدیر کل آموزش و تحصیلات تکمیلی دانشگاه امام صادق (ع)

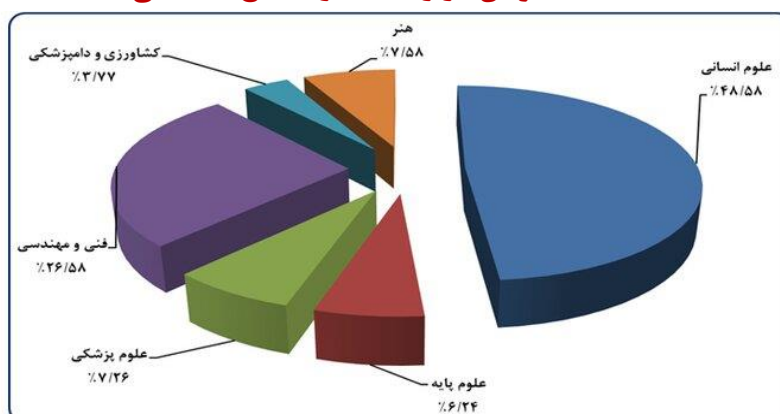
چالش‌های آموزش مجازی از نگاه دانشجویان

➤ نبود اینترنت یا سرعت پایین آن
➤ پویا نبودن سامانه آموزش مجازی
➤ استاد محور بودن و دانشجو محور نبودن آموزش
➤ کیفیت پایین برگزاری کلاس‌های مجازی
➤ بدون پاسخ ماندن سوالات دانشجویان
➤ انزوا و تبادل نشدن دیدگاه‌های دانشجویان
➤ مشکلات فراگیری آموزش‌ها به ویژه در دانشجویان پزشکی، فنی مهندسی و هنر
➤ نیاز به حجم بالای اینترنت، سخت افزارهای آموزشی و مشکلات مالی دانشجویان
➤ مشکلات سامانه آموزشی دانشگاهها و بازدهی پایین یادگیری
➤ مشکل در استفاده از آزمایشگاه‌ها و مزارع دانشگاهی

*بازگشایی دانشگاه‌ها برای بیش از ۳ میلیون دانشجو (حضور یا مجازی؟)

بر اساس مصوبه ستاد ملی کرونا مقرر شد دانشجویان مقطع تحصیلات تکمیلی از ۱۵ مهر و مقطع کارشناسی از ۱۵ آبان ماه به صورت حضوری در کلاس‌های درس فعالیت داشته باشند.^۱ اما ۲۰ مهرماه معاون آموزشی وزیر علوم گفت: تمامی دانشگاه‌ها به دلیل مسائلی از جمله خوابگاه و ضرورت رعایت پروتکل‌های بهداشتی، امکان بازگشایی حضوری و آغاز آموزش حضوری دانشجویان از ۱۵ آبان ماه را ندارند و اعلام تاریخ آموزش حضوری، به منزله الزام آموزش حضوری نیست بلکه دانشگاه‌ها از این تاریخ می‌توانند در جهت بازگشایی برنامه‌ریزی کنند؛^۲ این مسئله نشان از اهمیت توسعه آموزش‌های مجازی دارد. هم‌اکنون واکسیناسیون اعضای هیئت علمی و کارکنان دانشگاه‌ها به اتمام رسیده و واکسیناسیون دانشجویان نیز با سرعت در حال انجام است. با تسریع واکسیناسیون دانشجویان، احتمالاً در شرایط فعلی، کلاس‌های دانشگاه‌ها به صورت ترکیبی (حضور و مجازی) برگزار می‌شود. **در حال حاضر بیش از ۳ میلیون و ۲۰۰ هزار دانشجو داریم که باید از طریق سخت افزار و نرم افزار، شرایط برای حضور فیزیکی و مجازی آنها در کلاس‌های درس فراهم شود.** در این میان یکی از مشکلات اساسی نبود نرم‌افزارهای بومی است. چرا که نرم‌افزارهای موجود برای کلاس‌های ما طراحی نشده و مناسب کلاس‌های دانشگاه‌ها در سطح بین‌المللی است؛ بنابراین باید با کار کارشناسی و همکاری کمیسیون آموزش عالی این موضوع پیگیری شود تا امکان رشد آموزش عالی در همه مناطق کشور فراهم آید.^۳

تعداد دانشجویان در رشته‌ها و مقاطع تحصیلی^۴

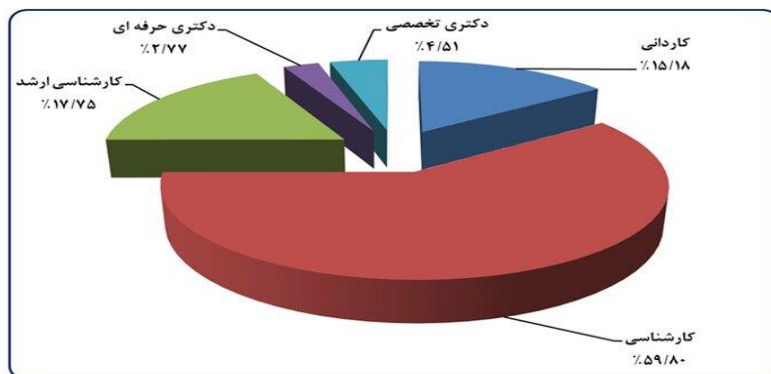

۱. اعلام زمان دقیق بازگشایی دانشگاه‌ها، تجارت نیوز، ۰۰/۷/۱۸

۲. شروط بازگشایی حضوری دانشگاه‌ها از زبان معاون وزیر علوم، ایسنا، ۰۰/۷/۲۰

۳. این ترم دانشگاه‌ها به صورت حضوری و مجازی آموزش‌ها را آغاز می‌کنند، ایرنا، ۰۰/۷/۳

۴. افزایش جمعیت دانشجویی کشور در سال ۹۸، ایرنا، ۹۹/۸/۲

* کاهش مشکلات دانشجویان در آموزش مجازی با راه اندازی بستر آموزشی بر خط ملی

هر چند در آموزش حضوری امکان انتقال مطالب و فراگیری دانشجویان بیشتر است، اما مشکلاتی که دانشجویان در شرایط فعلی با آن روبرو هستند مشکلات مربوط به سامانه های آموزشی برخط است که با راه اندازی بستر آموزشی بر خط ملی، همچنین بهبود سامانه های موجود قابل کاهش است. در این راستا هر چقدر سامانه برگزاری کلاس های مجازی برخط بتواند شرایط تعامل و ارتباط بهتری فراهم کند و از طرفی دانشجویان و استادان بهتر از ظرفیت و امکانات ویژه این سامانه ها بهره برند، مشکلات و معضلات دانشجویان و پژوهشگران به حداقل می رسد. **با توجه به نظرات استادان دانشگاه های مختلف، مشکلات زیرساختی همچنان برای دانشجویان ادامه دار است و ضعف در سامانه های ارائه آموزش آنلاین و نبود نظارت بر این سامانه ها از دیگر مشکلات این روزهای دانشجویان است** که امید می رود با شناخت نقاط ضعف و برجسته تر کردن نقاط قوت روز به روز شاهد کم شدن چالش ها و پیشرفت در این حوزه باشیم.^۱

* راهبردهای توسعه آموزش مجازی^۲

❖ ایجاد سامانه های استاندارد، ارزان و فراگیر و طراحی نرم افزارهای بومی متناسب با نیاز

❖ الکترونیک کردن کتابها، منابع و جزوه ها

❖ تسهیل در دسترسی دانشجویان و استادان به کتابها، نشریات و منابع علمی

❖ ایجاد بستر دیپلماسی علمی جهانی برای کاهش شکاف علمی

❖ حمایت تلویزیون از آموزش الکترونیک به کمک شبکه آموزش

❖ انقلاب آموزشی با ایجاد سیستم ۷ در ۲۴

❖ تغییر رویکرد آموزشی از حالت اداری به ۲۴ ساعته

❖ آموزش مجازی با راه اندازی بستر آموزشی بر خط ملی

❖ نهادینه کردن آموزش چند رسانه ای

❖ مشارکت حداکثری استادان و دانشجویان در اجرای برنامه های آموزش الکترونیکی

❖ اینترنت رایگان و کمک مالی به دانشجویان برای خرید تبلت و سایر لوازم مورد نیاز

❖ آزمون ها و ارزشیابی نهایی در مقاطع تحصیلات تکمیلی به شیوه حضوری

❖ دفاعیه ها به شیوه حضوری و الکترونیکی

❖ حمایت ویژه آموزشی در مناطق محروم و حذف شکافها

❖ کمک دولت و خیرین به توسعه آموزش مجازی در همه نقاط

❖ صیانت از دانشجویان در فضای مجازی

۱. چالش های آموزش مجازی از نگاه اساتید دانشگاه، ایسنا، ۹۹/۹/۲۵

۲. مصاحبه پژوهشگر خبر معاونت سیاسی با دکتر حسن مجیدی، عضو هیات علمی و مدیر کل آموزش و تحصیلات تکمیلی دانشگاه امام صادق (ع)

❖ لینک شدن دانشگاه‌ها به یکدیگر و به مراکز علمی معتبر بین‌المللی

❖ همکاری با استادان برجسته از نقاط مختلف دنیا و تشکیل کارگروه‌های علمی و خوشه‌های تخصصی

❖ بهره‌گیری از تکنیک‌ها و نرم افزارهای قدرتمندتر

❖ آموزش و ارتقای مهارت‌های دیجیتال استادان دانشگاه‌ها

❖ ایجاد شبکه علمی مشترک با مشارکت مسئولان و صاحب‌نظران دانشگاه‌های بزرگ

❖ نظارت مداوم و دقیق بر فرایند آموزش‌ها

❖ تزریق انگیزه به استادان از طریق بازبینی آیین‌نامه‌های تشویقی و ارتقا

* کلام آخر

امسال دومین سال پی‌اپی است که استادان و دانشگاهیان شرایط متفاوتی را در زمینه آموزش، تدریس و امتحانات تجربه می‌کنند. تدریس از پشت لپ‌تاپ‌ها و حضور در کلاس‌هایی که وجود خارجی ندارند، علاوه بر مشکلات و گاه ناهماهنگی‌هایی که به دلیل نوب بودن این تجربه و مشکلات زیرساختی برای استاد و دانشجو به وجود آورد، موجب شد آنها با یک شیوه نوین آموزشی آشنا شوند و با توجه به طولانی شدن شیوه نوین، به نوعی با آن خو بگیرند. هنگامی که آسایش و سرعت آموزش در سیستم آنلاین کیفیت بالایی داشته باشد، قطعاً انتظاراتی در دانشجویان از آموزش عالی ایجاد می‌شود. به عنوان نمونه کنفرانس‌های درجه یک دنیا که دانشجویان باید با صرف هزینه‌های بسیاری در آن شرکت می‌کردند تا مطلبی را یاد بگیرند، اکنون، با هزینه‌های کمتر یا بعضاً رایگان می‌توانند در این مجامع علمی شرکت کنند و انتظار می‌رود این روند ادامه یابد. همچنین یکی از راه‌های ارتقای کیفیت آموزشی همکاری با استادان برجسته از نقاط مختلف دنیا است که با بهره‌گیری از این ظرفیت می‌توان، از استادان بین‌المللی در تدریس، تحقیق، پژوهش و راهنمایی پایان‌نامه استفاده کرد.^۱ به طور کلی، یکی از مهم‌ترین مزایای آموزش آنلاین دسترسی آزاد دانشجو به تمام منابع آموزشی طول ترم است. در نظام آموزش آنلاین، ظرفیت‌های درک و فهم در برخی دروس بالاتر است. در کلاس‌های حضوری، محل نشستن دانشجو و فاصله وی تا تخته در یادگیری موثر است. اما در آموزش آنلاین، دانشجو خیلی راحت در پشت سیستم خود از آموزش بهره‌مند می‌شود و اگر مطلبی را هم از دست بدهد با توجه به این که فیلم کلاس‌ها ذخیره می‌شود می‌تواند بار دیگر آنها را مرور کند و در آینده هم آنها را در اختیار داشته باشد. البته لازم است زیرساخت‌های اینترنت نیز تقویت شود تا در آینده دسترسی سریع و بدون وقفه برای همه دانشجویان امکان‌پذیر شود. هر چند این سیستم، جای آموزش حضوری را نمی‌گیرد، می‌تواند در برخی موارد نظیر دسترسی عادلانه هر دانشجو از هر نقطه کشور به مباحث علمی، جایگزین مناسبی باشد. با وجود تمام معایب و مشکلاتی که شیوع ویروس کرونا ایجاد کرده، یکی از مزایای مهم آن، افزایش آگاهی و ظرفیت استفاده از آموزش مجازی در ایران است. با حذف یا کاهش مشکلات می‌توان تحولی شگرف در سیستم آموزشی ایجاد کرد. قطعاً برنامه‌ریزی بر روی ظرفیت‌های آموزش آنلاین می‌تواند به نوعی موجب گسترش عدالت آموزشی و متعاقباً افزایش ظرفیت‌های علمی کشور شود.^۲

۱. مصائب و تجارب تدریس مجازی در سایه کرونا از نگاه استادان دانشگاه، ایسنا، ۰۰/۲/۱۱

۲. مصاحبه پژوهشگر خبر معاونت سیاسی با دکتر حسن مجیدی، عضو هیئت علمی و مدیر کل آموزش و تحصیلات تکمیلی دانشگاه امام صادق (ع)